

STRUČNÝ SEZNAM OKRUHŮ CITOVANÉ LITERATURY

(jednotlivé kategorie upraveny podle Boazova dělení)

A. Staré verze Bible

Aquila (Akvilas) (vznikl snad r. 128 po Kr.; rabi Akiva přiměl svého žáka Aquilu, aby Bibli přeložil do řečtiny; je zajímavé, že rovněž *Targum Onkelos* obsahuje Akivovy halachické principy, takže se často soudí, že Aquila a Onkelos byli ve skutečnosti jedna a táž osoba; *Aquila*, *Symmachos* a *Theodotion* se často uvádějí jako „Tři“ – tři nesmírně důležité starověké revize Septuaginty židovskými učenici, z nichž např. Órigenés čerpal) – *Genesis*

Pešita či *Pešitta* (starý syrský překlad Bible) – *Genesis*, *1 Samuelova*, *2 Samuelova*, *2 Královská*, *Izajáš*, *Pláč*, *Rút*, *2 Paralipomenon*

Samaritán (tzv. „Samaritánská Tóra“ či „Samaritánský Pentateuch“, sepsaný písmem samaritánské abecedy, jež se vyvinula z abecedy paleohebrejské) – *Genesis*

Septuaginta (neboli LXX; nejstarší řecký překlad, slavné dílo „Sedmdesáti“ – Tóra byla patrně přeložena již v polovině 3. století př. Kr., ostatní knihy pak během 2. století př. Kr., obsahuje nejen celý palestinský kánon, ale i deuterokanonické knihy křesťanského Starého zákona) – *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*, *Jozue*, *Soudců*, *1 Samuelova*, *2 Samuelova*, *1 Královská*, *2 Královská*, *Izajáš*; v edici *Septuaginta* u nás např. vyšel *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*, 398 s., úvod, překlad a komentář napsaly Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová, vyd. Vyšehrad, Praha 2018, *Jonáš*, *Žalmy* (v edici *Septuaginta* u nás 1. kniha Žalmů: *Žalmy I.: komentovaný překlad řecké septuagintní verze žaltáře*, z řečtiny přeložili Veronika Černušková, Jana Plátová a Ladislav Tichý, komentář Petr Chalupa, 208 s., vyd. Vyšehrad, Praha 2019); *Jób*, *Ester*; v edici *Septuaginta* u nás *Knihy Ester v řeckých verzích (Septuaginty a alfa-textu)*, 128 s., z řečtiny přeložila Veronika Černušková, úvod a komentář Petr Chalupa, vyd. Vyšehrad, Praha 2016; deuterokanonické rozšíření knihy *Daniel*, *2 Paralipomenon*

Symmachos (Symmachův překlad hebrejského kánonu se vyznačoval tak vynikající řečtinou, že z něho při překladu Bible do latiny vycházel Jeroným) – *Genesis*

Targum jerušalmi – *Genesis, Exodus, Numeri, Deuteronomium* – Targum Yerushalmi. Pseudo-Jonathan – Thargum Jonathan ben Usiël zum Pentateuch (nach der Londoner Handschrift, British Museum add. 27031); ed. Moses GINSBURGER, vyd. S. Calvary, Berlín 1903

Targum jerušalmi II (Fragment) – *Genesis* – 2 Targum jerušalmi. 2 Targum Yerushalmi. Das Fragmententhargum (Thargum jeruschalmi zum Pentateuch), ed. Moses GINSBURGER, Berlín 1899

Targum Jonatan k předním a zadním prorokům – Jozue, Soudců, 1 Samuelova, 2 Samuelova, 1 Královská, 2 Královská, Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Ozeáš, Jóel, Ámos, Jonáš, Micheáš, Abakuk, Zacharjáš, Malachiáš

Targum Onkelos (standardní aramejský překlad Pentateuchu) – *Genesis, Exodus, Numeri, Deuteronomium* – Targum Onkelos (aut. Onkelos); Etheridge, J. W. (ed.): *The Targums of Onkelos and Jonathan ben Uzziel on the Pentateuch with the Fragments of the Jerusalem Targum*, 1862

Targum-Tosefta k předním a zadním prorokům – Soudců, 1 Samuelova, 2 Samuelova, 1 Královská, 2 Královská, Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Jonáš, Abakuk – Tosefta Targum (dodatky k targumu o prorocích), Leiria 1494, vydané také in: Paul de LAGARDE: *Prophetae Chaldaice*, Lipsko 1872

Targum ke spisům (Ketuvim čili Hagiographa) – Žalmy, Jób, Píseň písní, Rút, Pláč, Kazatel, 1 Paralipomenon, 2 Paralipomenon, Targum Ester I, Targum Ester II

Theodotion (hojně citovaný ve spise Hermův pastýř a Justinově Dialozích s Židem Tryfónem; Theodotionův překlad hebrejského kánonu do řečtiny nejspíš vycházel ze stejných pramenů, z nichž čerpali Symmachos a Aquila) – *Genesis*.

Vulgáta (latinská Bible – vznikla především zásluhou Jeronýma, překládajícího z řeckých i hebrejských textů) – *Genesis, Exodus, Numeri, 1 Samuelova, 2 Samuelova, 1 Královská, 2 Paralipomenon*

B. Apokryfy

Azarjášova modlitba (řecká část knihy Daniel 3, 24–45, u nás vydána v ČEP – ve třetím, podstatně doplněném a přepracovaném ekumenickém vydání Písma svatého Starého a Nového zákona z roku 1987 v oddíle Knih deuterokanonických, kap. Přídatky k Danielovi)

Bél a drak (řecký text; česky lze rovněž najít ve zmíněném vydání ČEP z roku 1987 v oddíle Knih deuterokanonických, ale i v současné Jeruzalémské bibli v knize Daniel, v nekanonické 14. kapitole)

Ezdráš čili Kniha Ezdrášova (vznik kolem roku 400 př. Kr.; podle Vulgáty 1. kniha Ezdrášova, zatímco kniha Nehemjáš je ve Vulgátě vedena jako 2. kniha Ezdrášova; obsažena i v Jeruzalémské bibli v oddíle knih historických)

Kniha Júdit (obsažena např. v ČEP 1987 v oddíle knih deuterokanonických či v Jeruzalémské bibli v oddíle knih historických)

Kniha moudrosti (*Liber Sapientiae*; v Septuagintě se nazývá *Moudrost Šalomounova*; obsažena v ČEP 1987 v oddíle knih deuterokanonických či v Jeruzalémské bibli v oddíle knih básnických a poučných)

List Jeremjášův (tato kniha je různě pojímána, v Septuagintě jako samostatná kniha, jindy však jako 6. kapitola knihy Bárúk – viz např. v ČEP 1987 v oddíle knih deuterokanonických. Katolíci ji považují za deuterokanonický spis, protestanté za spis apokryfní)

1 Makabejská (v ČEP 1987 v oddíle knih deuterokanonických i v Jeruzalémské bibli v oddíle knih historických)

2 Makabejská (v ČEP 1987 v oddíle knih deuterokanonických i v Jeruzalémské bibli v oddíle knih historických)

4 Makabejská (krátké filosofické pojednání o vládě zbožného rozumu nad vášněmi a pudy, řecký text obsažený v Septuagintě; u nás v překladu Zdeňka Souška v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti III: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 34–60, vyd. Vyšehrad, Praha 2013)

Menaševa modlitba čili Modlitba Menašeho (v Ralfsově vydání Septuaginty jako 12. óda, v pravoslavných verzích Bible jako samostatný spis; u nás vyšel tento patnáctiveršový hymnus v překladu Zdeňka Souška v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti III: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 152–155, vyd. Vyšehrad, Praha 2013).

Paralipomena Jeremjášova (*Paraleipomena Jeremiou* čili 4 Bárúk)

Sírachovec (původní hebrejský text, známý z Káhírských zlomků, nesl název *Moudrost Ješuy, syna Eleazara, syna Sírachova*; latinský název *Ecclesiasticus* pochází až od církevního otce Cypriána; dnes lze najít např. v Jeruzalémské bibli v oddíle knih básnických a poučných) – angl. *Book of the All-Virtuous Wisdom of Yeshua ben Sira*). Schechter, S. a C. Taylor (eds): *The Wisdom of Ben Sira: Portions of the Book of Ecclesiasticus from Hebrew Manuscripts in the Cairo Genizah Collection Presented to the University of Cambridge by the Editors*; vyd. CUP, Cambridge 1899

Tobiáš (*Tóbijáš* či *Tóbit*; v ČEP 1987 v oddíle Knih deuterokanonických, ale i v *Jeruzalémské bibli* v oddíle knih historických)

Zuzana (příběh o Zuzaně či hebr. Šošaně lze najít v ČEP 1987 v oddíle Knih deuterokanonických, ale i v *Jeruzalémské bibli* v knize *Daniel*, v nekanonické 14. kapitole)

C. Pseudepigrafy (Pseudepigrapha)

Adamschriften („adamovské spisy“) – PREUSCHEN, Erwin: *Die apokryphen gnostischen Adamschriften, aus dem Armenischen übersetzt und untersucht*. J. Ricker'sche Verlagsbuchhandlung, Giessen 1900

Apokalypsa Abrahamova čili **Zjevení Abrahamovo** (u nás přeložil Vladimír Kajlík, viz *Knihy tajemství a moudrosti III: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 61–85, vyd. Vyšehrad, Praha 2013)

Aristeas („Aristeův dopis Filokratovi...“ podávající v lidové řečtině zprávu o sepsání *Septuaginty*; z řečtiny do češtiny přeložil Jiří Farský, viz kompendium *Knihy tajemství a moudrosti I: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 19–77, vyd. Vyšehrad, Praha 1995)

Bárukova apokalypsa: a. řecký text, b. syrský text, c. církevněslovanský text - *Bárukova apokalypsa*. 3. *Bárukova* (řecký Báruk): *The Greek Apocalypse of Baruch* (řecká Bárukova apokalypsa), ed. M. R. JAMES: *Texts and Studies*, sv. V, Cambridge 1897

Codex pseudepigraphicus Veteris Testamenti, ed. Johann Albert Fabricius, Hamburg 1722

Danielova apokalypsa čili **Zjevení Danielovo** (*Apocalypsis Danielis*)

Ezdrášova apokalypsa čili **Zjevení Ezdrášovo** čili **4. kniha Ezdrášova** (*Apocalypsis Esdrae*; nutno vysvětlit, že čtvrtá je podle číslování ve *Vulgátě*; najdeme ji i ve staré *Bibli kralické* – kde se ovšem skrývá pod názvem *2. kniha Ezdrášova* – a v pravoslavných bibliích pod názvem *3. kniha Ezdrášova*; latinský *4. Ezdráš* obsahuje 16 kapitol, z nichž první dvě a poslední dvě představují pozdější křesťanské přídavky, obecně známé jako *5. Ezdráš* a *6. Ezdráš*) čili *Liber Esdrae Quartus* (*4 Ezra*), ed. G. H. Box, *Ezra Apocalypse*, Londýn 1912 (u nás tento spis vyšel v překladu Růženy Dostálové v kompendiu DUS, J. A.: *Proroctví a apokalypsy, in: Novozákonní apokryfy III*, str. 163–171, vyd. Vyšehrad, Praha 2012)

Enoch (tj. *1. kniha Henochova*) čili „etiopský Henoch“; *Enoch* – původní angl. vydání: R. H. Charles (1906) a A. Dillmann (1851); z etiopštiny přeložil do češtiny Zdeněk Poláček (viz kompendium *Knihy tajemství a moudrosti I: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 81–184,

vyd. Vyšehrad, Praha 1995); **2. kniha Henochova** čili „staroslověnský“ či „církevněslovanský Henoch“ (*2 Enoch*). Morfill, W. R. a R. H. Charles (eds): *The Book of the Secrets of Enoch*; vyd. Clarendon, Oxford 1896; (do češtiny byla tato kniha přeložena jako *2. kniha Henochova*, překlad (Radivoj Jakovljevič, Zoe Hauptová a Václav Konzal) vyšel v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti I: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 185–201, vyd. Vyšehrad, Praha 1995. **3. kniha Henochova** čili „hebrejský Henoch“ (*Enoch Hebrew*) viz *Sefer Chanok*

Jákobův žebřík (církevněslovanský spis; viz: JAMES, Rhodes Montague: *Lost Apocrypha of Old Testament: Ladder of Jacob*)

Kniha Adamova (z četných adamovských spisů označovaných některými autory tímto názvem čerpal Ginzberg zejména z gruzínské verze příběhu o Adamovi a Evě)

Kniha jubileí čili **Jubilea** (spis dobře známý církevním otcům, ale pak dlouho ztracený, objevený až v polovině 19. století v etiopské verzi, přeložené nejspíš z řeckého překladu původního hebrejského textu; říká se mu také *Malá Genesis* nebo také *Mojžíšova apokalypsa* – což je ovšem zavádějící, neboť se pak plete s řeckým spisem *Mojžíšova apokalypsa*) – *The Book of Jubilees or the Little Genesis*, Robert Henry CHARLES, Londýn 1902 (u nás vyšel v překladu Jana Hellera v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti II: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 15–152, vyd. Vyšehrad, Praha 1998)

Listy Herodovy a Pilátovy (in: *Apocrypha Anecdota* II., 164)

Melchisedech, fragment spisu – *Melchisedech. Melchizedek*. Fragment obsažen ve *2. knize Henochově* (*2 Enoch: The Book of the Secrets of Enoch*, z církevní slovanštiny do angličtiny přeložil W. R. Morfill, redigoval Robert Henry CHARLES), str. 85–93

Modlitba Josefova (rozsáhlý židovský spis citovaný např. Órigeném, z něhož se dochovaly jen nepatrné fragmenty)

Mojžíšova apokalypsa čili **Zjevení Mojžíšovo** (řecký text)

Nanebevzetí Izajášovo (1. část *Mučednictví* čili *Martyrium Izajášovo*, 2. část *Vidění Izajášovo*, neúplný latinský a církevněslovanský text, v úplnosti pak text etiopský; u nás vyšlo *Mučednictví a vidění Izajášovo* v překladu Michala Jeřábka a Zdeňka Souška v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti II: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 153–178, vyd. Vyšehrad, Praha 1998)

Nanebevzetí Mojžíšovo (latinské a řecké texty, často se používá vhodnější název *Závěť Mojžíšova*, neboť nanebevzetí ve spise vlastně popsáno není; u nás z latiny přeložil *Nanebevzetí Mojžíšovo* Josef Šimandl v kom-

pendiu *Knihy tajemství a moudrosti III: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 136–141, vyd. Vyšehrad, Praha 2013)

Paralipomena Bárukova (křesťanský apokalyptický spis, text blízký knize *Paralipomena Jeremjášova*, v textech tohoto typu lze často Báruka a Jeremjáše zaměnit)

Pseudo-Filón – *Ps.-PHILO* či *Pseudo-Philo: Philonis Judaei Alexandrini Libri Antiquitatum*, Basilej 1527; novější vydání se někdy uvádí: Montague Rhodes JAMES: *The Biblical Antiquities of Philo*, Londýn a New York 1917

Sádokovské fragmenty (později identifikované ve Sviticích od Mrtvého moře jako *Damašský dokument*)

Sibylliny věštby čili **Sibyllina proroctví** (kdysi velmi uznávané spisy, jejichž autory byli helénisticky vzdělaní diasporní Židé; jednotlivé knihy vznikaly v různých obdobích a mísily se v nich prvky mantické, starozákonních proroctví a židovské apokalyptiky) – *Die Sibyllinischen Orakel* (lat. *Oracula Sibyllina*, angl. *The Sibylline Oracles*), ed. Karl Heinrich Johannes GEFFCKEN, Lipsko 1902 (u nás vyšly *Sibylliny věštby* 3, 4 a 5 v překladu Petra Pokorného v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti I: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 286–356, vyd. Vyšehrad, Praha 1995; v překladu Jana A. Duse pak vyšly *Sibylliny věštby* 1, 2, 6, 7 a 8 v kompendiu DUS, J. A.: *Proroctví a apokalypsy*, in: *Novozákonní apokryfy III*, str. 363–417, vyd. Vyšehrad, Praha 2012)

Šadrakova apokalypsa čili **Zjevení Šadrakovo** (lze se setkat i s názvem *Sedrachova apokalypsa*, ale vzhledem k tomu, že jde zjevně o postavu ze 3. kapitoly knihy *Daniel* – o Šadraka, jednoho ze tří, kteří vstoupili do rozpálené ohnivé pece, ujal se název „Šadrakova“; u nás tento spis vyšel v překladu Růženy Dostálové v kompendiu DUS, J. A.: *Proroctví a apokalypsy*, in: *Novozákonní apokryfy III*, str. 172–180; vyd. Vyšehrad, Praha 2012)

Teezaza Sanbat či **Te'ezaza Sabat** (Předpisy šabatu, etiopský text)

Závěť Abrahamova (u nás z řečtiny přeložil Jiří Farský v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti III: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 86–135, vyd. Vyšehrad, Praha 2013)

Závěť Jóbova (řecký text Jóbova testamentu). *Testament of Job*: In: Montague Rhodes JAMES: *Apocrypha Anecdota: a collection of thirteen apocryphal books and fragments*, str. 104–137; Kohlerův překlad do angličtiny viz: *Kohut Memorial Volume* (George Alexander Kohut), str. 264–338

Závěť Mojžíšova viz *Nanebevzetí Mojžíšovo*

Závěť Šalomounova (*Testament of Solomon*, původně řecký text o stavbě Šalomounova chrámu s démonologickými, angelologickými, astrologickými, magickými a léčitelstvími motivy)

Závěti dvanácti patriarchů (jeden z nejrozsáhlejších pseudepigrafických spisů vůbec; na jeho řecký překlad se odkazuje již Órigenés) – *Závěť Rúbenova*, *Závěť Šimeónova*, *Závěť Léviho*, *Závěť Judova*, *Závěť Isacharova*, *Závěť Zabulónova*, *Závěť Danova*, *Závěť Neftalíova*, *Závěť Gádova*, *Závěť Ašerova*, *Závěť Josefova*, *Závěť Benjamínova* [I toto dílo vycházelo u nás tiskem již v 16. století, viz: *Testament anebo Kšaft dvanácti patriarchův*. Prostějov, Jan Günther 1545; viz také „Poručenství dvanácti patriarch“ v knize Kolár, Jaroslav – Nedvědová, Milada (2019): *Próza českého středověku*, vyd. Městská knihovna Praha; výběr z jednotlivých závětí přeložil Jan Heller v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti I: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, vyd. Vyšehrad, Praha, str. 202–289.]

Život Adamův (*Vita Adae*) či **Život Adama a Evy** (*Vita Adae et Evae* – vznikl patrně jako latinský překlad a převyprávění řecké *Mojžíšovy apokalypsy*, ale není s ní totožný; [u nás vycházel tiskem již od poloviny 16. století (*Žiwot Adamůw a neb ginák od starodáwna Solfernus Knijha welmi kratochwijná a vtiessená*, 1553; nová úprava staročeské verze, již tehdy velmi věrné latinské předloze, vyšla jako „Život Adama a Evy“ v knize Kolár, Jaroslav – Nedvědová, Milada (2019): *Próza českého středověku*, vyd. Městská knihovna Praha.); nový odborný překlad *Života Adama a Evy* od Josefa Šimandla je obsažen v kompendiu *Knihy tajemství a moudrosti II: Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 343–363, vyd. Vyšehrad, Praha 1998)]

D. Helénistická literatura

Artapanos (Artapanos Alexandrijský: *O Židech*) – *Artapanus*. In: Eusebios z Kaisareie: *Praeparatio evangelica* („Příprava evangelia: polemika s pohanstvím“)

Asenat nebo **Josef a Asenat** (*Fabula Josephi et Asenathae*), známý někdy i jako **Modlitba Asenaty**; spis sice helénistický, leč zjevně židovský, [vycházel u nás tiskem již ve staročestíně jako „Asenech“, viz Kolár, Jaroslav – Nedvědová, Milada (2019): *Próza českého středověku*, vyd. Městská knihovna Praha; odborný novodobý překlad Lucie Kopecké z řečtiny obsažen je v kompendiu: *Knihy tajemství a moudrosti III, Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy*, str. 210–236, vyd. Vyšehrad, Praha 2013.]

Demétrios (kronikář, nejstarší židovský autor píšící řecky, 221–204 př. Kr., jeho dílo se dochovalo jen ve fragmentech, neplést s jinými autory téhož jména)

- Eupolémos** (nejstarší helénistický židovský historik, jeho dílo se dochovalo ve fragmentech) - *In: EUSEBIOS z Kaisareie: Praeparatio evangelica*
- Ezechiel tragik** (také znám jako „Ezechiel dramatik“ či „Ezechiel básník“; žil v Alexandrii snad někdy ve 3. století př. Kr.; jeho dramata se dochovala jen ve zlomcích; *Exagogé* je divadelní hra o pěti dějstvích, jejíž hlavní postavou je Mojžíš, vedoucí izraelský lid z Egypta) - EZEKIEL, the tragedian. *In: EUSEBIOS z Kaisareie: Praeparatio evangelica*
- Filón Alexandrijský** čili **Philo Iudaeus** (nar. asi 20 př. Kr., zemřel někdy po roce 40; považován za nejvýznamnějšího představitele židovské helénistické filosofie a teologie; jeho myšlenky byly však spíše přijímány křesťany, ne rabíny) – *De Abrahamo, De agricultura, De caritate, De cherubim, De confusione linguarum, De congressu quaerendae eruditionis gratia, De decalogo* (Pojednání o desateru), *De ebrietate, De fortitudine, De gigantibus, De Josepho, De legum allegoriis* (alegorický komentář ke knize *Genesis*), *De migratione Abrahami, De vita Mosis, De opificio mundi* (Výklad o stvoření světa), *De mutatione nominum, De nobilitate, De plantatione Noe, De posteritate Caini, De praemiis, De profugis, Quaestiones et solutiones in Genesim, Quaestiones et solutiones in Exodum, Quis rerum divinarum heres sit, Quod deterius potiori insidiari soleat, Quod deus sit immutabilis, Quod omnis probus liber sit, De sacrificiis Abelis et Caini, De sobrietate, De somniis, De specialibus legibus* (O jednotlivých oblastech Zákona), *De circumcissione, De monarchia, De sacerdotibus, De praemiis sacerdotum, De sacrificantibus offerentibus, De septenario, De colendis parentibus, De iudice, De concupiscentia, De vita contemplativa*
- Josephus Flavius** či **Josef Flavius** (vlastním jménem Josef ben Matitjahu; nar. snad r. 37, zemřel kolem r. 100; významný židovský učenec, kněz a dějepisec) – a. *Antiquitates iudaicae* (Židovské starožitnosti), b. *Bellum iudaicum* (Židovská válka), c. *Adversus Apionem* či *Contra Apionem* (Proti Apiónovi či O starobylosti Židů)
- Pseudo-Eupolémos** (fragment označovaný jako *Praep.* 9, 17, 2–9)
- Pseudo-Fókylidés** (apokryfní text nepravdivě připsaný řeckému básníku Fókylidovi, nicméně zřetelně židovský a vycházející ze *Septuaginty*)

E. Tanajská literatura

- Megilat ta'anit** („Postní svitek“, aramejský spis z 1. století po Kr.)
- Mechilta de-rabi Jišmael** (halachický midraš nejistého autorství, sbírka pravidel výkladu ke knize *Exodus*) – *Šira, Va-jasa, Amalek, Jitro, Ba-chodeš*

- Mechilta de-rabi Šim'on** (aut. Šim'on bar Jochaj nebo Šim'on ben Jochaj čili Rašbi, student rabiho Akivy)
- Mechilta ke knize Deuteronomium**
- Midraš tanaim** (halachický midraš ke knize *Deuteronomium*)
- Seder olam** či **Seder olam raba** („Velký řád světa“; chronologický hebrejský spis ze 2. století, v němž jsou zahrnuty události od stvoření až po Alexandrovo dobytí Persie; původním autorem je nejspíš tanajský rabi Jose ben Chalafta; Ginzberg používal vydání ruského talmudisty Dova Bera Ratnera – nar. ve Vilně 1845, Vilno 1897)
- Sifrej zuta** (tzv. „Malé sifrej“; sifrej = aramejsky „knihy“, halachický midraš ke knize *Numeri*)
- Tosefta Sota** (*Tosefta* k traktátu *Sota* vznikla nejspíš někdy v období 190 až 230 po Kr.)

F. Talmud a menší traktáty

- Menší traktáty** – *Avot de-rabi Natan, Gerim, Chala Rašiho komentář k Talmudu* – *Suka, Megila, Kidušin, Bechorot* [o díle a životě tohoto mimořádně významného komentátora existuje v češtině obsáhlé dílo: Sládek, Pavel (2012): *Raši (1040–1105): vznik biblického komentáře ve frankoporýnských židovských centrech*, vyd. Academia, Praha (ed. Judaica, sv. 6).]
- Talmud bavli** (Babylónský talmud) – *Berachot, Ejravin, Pesachim, Megila, Ba-chodeš, Gitin, Kidušin, Bava meci'a, Bava batra, Sanhedrin, Makot, Pirkej avot, Avoda zara, Zevachim* [u nás vyšel traktát *Pirkej avot* pod názvem: *Pirkej avot = Výroky otců: komentář: traktát Babylónského talmudu s paralelním českým překladem a komentářem* (z hebrej. orig. přeložil Bedřich Nosek), vyd. Sefer, Praha 1994.]
- Talmud jerušalmi** (Jeruzalémský talmud) – *Berachot, Kil'ajim, Šabat, Eruvin, Jevamot, Nedarim, Sanhedrin, Makot, Avoda zara* [k Talmudu obecně u nás nověji vyšla důležitá kniha: Cohen, Abraham (2006): *Talmud pro každého: historie, struktura a hlavní témata Talmudu* (z angl. orig. *Everyman's Talmud: the major teachings of the rabbinic sages* přeložily Olga Sixtová a Eva Adamová), vyd. Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society, Praha (ed. Judaika, sv. 12), ale také: Stemberger, Günter (2011): *Talmud a midraš: úvod do rabínské literatury* (z něm. orig. *Einleitung in Talmud und Midrasch* přeložil Petr Sláma), 2., rozš. vyd., vyd. Vyšehrad, Praha.]
- Aruch** (lexikon k Talmudu; sepsal v 11. století rabi Natan ben Jechiel)

G. Midraše

- Abba Gorion** (midraš z pozdního období 1000–1200; midraš ke knize *Ester*; vztahuje se k tanajskému rabínovi ze 2. století téhož jména – Abba Gorion ze Sidonu)
- Agadat Agadot** (Horowitzova midrašická sbírka *Aggadat Aggadot*, vydaná v Berlíně r. 1881)
- Agadat Šir ha-širim** (midraš ze středního období 900–1000; Schechterova midrašická sbírka *Aggadat Shir ha-Shirim* vyšla v Cambridgi r. 1896)
- Agur** (agadický midraš známý též jako *Mišnat rabi Eliezer*)
- Alfabetot** (*Midrasch Alpha Betot*; vyd. Solomon Aaron Wertheimer, Jeruzalém 1914)
- Avkir** (agadický midraš z pozdního období 1000–1100; hebrejský midraš k prvním dvěma knihám Tóry; s bohatou angelologií)
- Bahir** čili *Sefer ha-bahir* („Kniha jasu“; aut. Nechunja ben ha-Kana, mystický midraš z 1. stol.) [česky vyšel jako: Kaplan, Aryeh (2008): *Bahir* (z angl. překl. hebrejského originálu do češtiny přeložil Roman Kořan), vyd. Malvern, Praha.]
- Barajta di-Ješua** (obsažená v *Talmud bavli*)
- Be-midbar raba** (midraš ze středního období 775–900; ke knize *Numeri*)
- Be-rešit raba** (midraš z klasického amoražského období 400–500; ke knize *Genesis*)
- Divrej ha-jamim šel Moše rabejnu** (midraš ze středního období 775–900)
- Ejcha raba** (midraš z klasického amoražského období 400–500; ke knize *Genesis*; midraš ke knize *Pláč*)
- Esfa** (midraš ze středního období 640–900; nazvaný podle prvního slova Hospodinova výroku „Shromažď – *esfa* – mi sedmdesát mužů z izraelských starších...“ v knize *Numeri* 11, 16)
- Ester raba** (midraš z klasického amoražského období 400–500; ke knize *Ester*)
- Halel** (agadický midraš ze středního období 900–1000; k *Žalmy* 113–118; zabývá se třemi hlavními poutními svátky, což jsou *Pesach* čili Svátek nekvašeného chleba, *Šavu'ot* čili Svátek týdnů a *Sukot* čili Svátek stánků; autor využíval prameny *Tehilim* a hejchalotickou literaturu)
- Hejchalot** (doslova „Paláce“; židovské spisy související s „mystikou merkavy“; podle Gershoma Scholema spadají počátky těchto textů do 1. a 2. století)
- Jalkut David** – *Genesis, Exodus, Numeri*

- Jalkut chadaš** (aut. Israel ben Benjamin z Belsenu; 17. století; *Sefer jalkut chadaš*)
- Jalkut Makiri** či **Jalkut ha-Machiri** (antologie pozdního období; jalkut k nejrůznějším biblickým knihám; aut. Machir ben Abba Mari) – *Žalmy*
- Jalkut Reubeni** či **Jalkut Reuveni** (midrašická sbírka ze 17. století; aut. pražský kabalista rabi Reúben Hoschke ha-Kohen; poprvé vyšla v Praze r. 1660) – *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*
- Jalkut Šimeoni** (midraš z období jalkutim – antologického – 1200–1300; *Jalkut Šimeoni 1 k Pentateuchu; Jalkut Šimeoni 2 k Prorokům a Spisům; a Jalkut Šimeoni suplement*)
- Jašar** viz *Sefer ha-jašar*
- Jelamdenu** (midraš *Jelamdenu* je ztracený, další midrašim označované tímto názvem jsou *Tanchuma Jelamdenu*)
- Jerachmeelovy kroniky** (sbírka starších i novějších apokryfních a pseudopigrafických textů pojednávajících o dějinách od stvoření světa až po smrt Judy Makabejského, zahrnující původně též hebrejské a aramejské verze některých deuterokanonických knih *Septuaginty*; toto rozsáhlé dílo je mimo jiné připisované i Jerachmeelovi ben Solomonovi, který žil někdy kolem poloviny 12. století v Itálii; populární je Gasterův překlad do angličtiny z roku 1899: *The Chronicles of Jerahmeel: Or, The Hebrew Bible Historiale*)
- Konen** (midraš z pozdního období 1000–1100; midraš o stvoření; výraz *konen* znamená „upevnil“ – neboť v *Příslaví* 3, 19 se praví: „Hospodin moudrostí založil zemi, nebesa upevnil rozumností...“)
- Lekach tov** ke knize *Genesis* (midraš z pozdního období, asi 1110; *lekach tov* = „dobré učení“; aut. Rabi Tovia ben Eliezer); **Lecha tov** ke knize *Numeri*
- Leket Midrašim** (midrašická sbírka, Solomon Aaron Wertheimer, Jeruzalém 1903)
- Ma'ase Avraham** (významný midraš o Abrahamovi)
- Ma'asijot** nebo **Ma'as** (ed. Moses GASTER: *Sefer ha-Ma'asiyyot, The Ancient Collections of Agadoth. The Sefer ha-Ma'asiyyot and Two Facsimiles*, vydal teologický seminář Judith Montefiore College ve zprávě za léta 1894–1895, Cambridge 1896)
- Midraš agada** (midraš z pozdního období 1100–1200; výklad ke knihám Pentateuchu, sestávající téměř výhradně z výňatků z prací Moše ha-Daršana)

- Midraš ha-gadol* (rabínský midraš jemenského původu z antologického období ze 13. století; dnes se zdá, že autorem byl adenský rodák David ben Amram Adani)
- Midraš raba* (tzv. „Velký midraš“, sbírka homiletických a exegetických midrašů ke knihám, jež se předčítají v synagóze, tj. ke knihám Tóry a k pěti svátečním svitkům)
- Mišlej* (také *Agadat mišlej*; midraš ze středního období 640–900; ke knize *Příslaví*)
- Neznámé a nedochované midraše všeho druhu*
- Nistarot de-rabi Šimon ben Jochaj* (tj. „Tajemství rabiho Šimona bar Jocha-je“; silně mesianistický apokalyptický midraš z období křížových výprav)
- Otijot de rabi Akiva* (midraš ze středního období 775–900)
- Panim acherim* (midraš z období 1100–1200)
- Perek ha-šalom* (midraš, nekanonický traktát Mišny)
- Pesikta de-rav Kahana* (midraš z klasického amoražského období 500–640)
- Pesikta rabati* (midraš ze středního období 775–900)
- Petirat Aharon* (agadický midraš o Áronově smrti)
- Petirat Moše rabejnu* (agadický midraš o Mojžíšově smrti)
- Pirkej de-rabi Eli'ezer* (agadický midraš, vznik okolo roku 750)
- Rút raba* (midraš z klasického amoražského období 500–640; ke knize *Rút*)
- Seder Elijahu raba* a *Seder Elijahu zuta* (agadický midraš ze středního období 640–900)
- Seder raba di-be-rešit* (čili „Velké pojednání o počátku“ či „Velký řád stvoření“, totožný s *Ma'ase be-rešit* – „Dílo stvoření“)
- Sefer alfa bejta de-ben Sira* (agadický midraš Abeceda ben Siry; *Alfa bejta de-ben Sira acheret*)
- Sefer ha-jašar* či prostě *Jašar* (pozdní agadický midraš, výklad k nejrůznějším příběhům *Pentateuchu*, psaný pseudobiblickou hebrejštinou a na mnoha místech ovlivněný islámskými legendami, aut. rabejnu Tam čili rabejnu Jaakov ben Meir, 1100–1171) – *Be-rešit*, *Noach*, *Lech lecha*, *Va-jera*, *Chaje Sara*, *Toledot*, *Va-jece*, *Va-jišlach*, *Va-ješev*, *Mi-kec*, *Va-jigaš*, *Va-jechi*, *Šemot*, *Bo*, *Jerachmeel*, *Jozue*
- Šemuel* (midraš k 1 a 2 *Samuelově*; vznikl ve středním období 640–900)
- Šir ha-širim raba* (midraš z klasického amoražského období 500–640; ke knize *Píseň písní*)
- Tadšej* (někdy také jako *Barajta de rabi Pinchas de Jair*; agadický midraš ze středního období 900–1000; název odvozen z *Genesis* 1, 11 – *tadšej* = „zazelenej se“ země zelení...)

- Tanchuma* (midraš ze středního období 775–900; *Tanchuma Jelamdenu*)
- a) ed. Buber, b) *Vulgata*, *Be-rešit*, *Noach*, *Lech lecha*
- Tehilim* (někdy též *Agadat Tehilim* nebo *Šocher tov*; midraš ze středního období 900–1000; ke knize *Žalmů*)
- Va-jikra raba* (midraš z klasického amoražského období 400–600; ke knize *Leviticus*)
- Va-jisa'u* (agadický midraš ze středního období 775–900)
- Vehizhir* (také *ve-Hizhir*, ryze agadický midraš k *Pentateuchu*; někdy také *Haškem*, ale může se jednat o dva různé midraše)
- Zerubábel* čili *Sefer Zerubavel* (midraš sepsaný někdy počátkem 7. století; zjevení Zerubábelovi o událostech na konci časů)

H. Středověcí komentátoři Bible

- Abrabanel* (1437–1508; portugalsko-španělsko-italský politik, filosof a vykladač Bible Isaac ben Juda Abrabanel, jeho synem byl význačný renesanční filosof, lékař a talentovaný básník Juda Abrabanel, známý jako Leone Ebreo či Leo Hebraeus) – *Izajáš*
- Alšech* (1508–1593; Moše Alšech ben Chajim) – 2 *Samuelova*
- Ba'al ha-turim* („Autor Turim“ nebo „Mistr řádek (halachy)“; komentář k *Pentateuchu* zvaný *Rimzej Ba'al ha-turim*; přibližně 1269–1343 nebo 1270–1340; Jaakov ben Ašer či prostě rabejnu Ašer, napsal také *Arba'a turim* (Tur) – právě na základě tohoto jeho největšího díla povstala předzprávka *Baal ha-turim*; *Sefer ha-Remazim*; *Peruš al ha-Tóra*) – *Genesis*, *Numeri*
- Bachja ben Ašer* (1255–1340; rabejnu Bachja ben Ašer ibn Chalava, známý též jako rabejnu Bechaje, autor komentářů k *Pentateuchu*) – *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri* - BAHYA ben Asher ibn Halawa: *Commentary on the Pentateuch*, Varšava 1853, citováno podle kapitoly a verše
- Bechor Šor* (Josef ben Jicchak Bechor Šor) – *Genesis*.
- Cijoni* čili *Ziyyuni* (aut. Menachem Cijoni ben Meir, vycházel z Rašiho a Nachmanida) – *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*
- Da'at zekenim* (*zekenim* = „starší“ dvora sanhedrinu; aut. italský rabi Del Vecchio (Min ha-zekenim) Šabtaj Elchanan ben Eliša (nar. 1707) – *Tosafot* k *Pentateuchu*, *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*)
- Hadar zekenim* čili „Lesk starších“ (aut. jeden z nejvýznačnějších marockých Židů, rabi Samuel ben Baruch Levy Aben-Yuly) – *Tosafot* k *Pentateuchu*, *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*

- Chizkuni** čili rabi Chizkijáš ben Manoach (snad žil v severní Francii ve 13. století) – *Genesis*
- Ibn Ezra** čili Abraham Ibn Ezra (1089–1164; tento biblický komentátor se vyznačuje zejména citem pro hebrejštinu, znalostí metafyziky, matematiky a astrologie; narodil se ve španělské Tudele) – *Genesis, Numeri, Micheáš, Sofonjáš*
- Imre no'am** (komentář k Tóře, napsal ve 14. stol. židovský učenec a rabín Ja'akov di Illeskas, který patrně žil v Itálii a jeho rodina snad pocházela ze Španělska) – *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*
- Josef ben Efrajim Karo** (1488–1575; proslul zejména jako vůdčí učenec v Safedu a jako autor spisu *Bejt Josef*, halachického kodexu *Šulchan aruch*, dále *Kesef Mišne*, což je komentář k Maimonidově *Mišne Tora*, ale i jako autor osobního mystického deníku *Magid mešarim*, v němž popisoval, jak jej téměř půl století navštěvoval „nebeský rádce“ – *magid* – a zjevoval mu nejrůznější kabalistické principy; rovněž Karova responza jsou nesmírně významná – vyšla posmrtně jako *Thesalonika* a další pod názvem *Avkat Rochel* až roku 1791) – *Jozue, 1 Královská*
- Kimchi, David** (1160–1235, akronym RaDaK, nejmladší syn rabiho Josefa Kimchiho; zaměřil se na komentáře k biblickým knihám, filosofii, přírodní vědy, ale i na gramatiku – významné dílo *Michlol* se slovníkem *Sefer ha-šorašim* čili „Kniha kořenů“) – *Genesis, Jozue, Soudců, 1 Samuelova, 2 Samuelova, 2 Královská, Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Micheáš, Sofonjáš, Malachiáš, 1 Paralipomenon, 2 Paralipomenon*
- Kimchi, Josef** (1105–1170; rabín, básník zaměřený na gramatiku a lexikografii, překladatel, exegeta a komentátor Bible, otec Mošeho a Davida Kimchiho; narodil se ve Španělsku a po vypuzení z Pyrenejského poloostrova se usadil ve francouzské Provincii) – *1 Královská*
- Masnut** čili Samuel ben Nisim Masnut (talmudista 13. století, vůdce židovské obce v syrském Aleppu, proslul midrašickými komentáři téměř k celé Bibli, např. jeho komentáře ke knize *Genesis* vyšly novodobě jako *Midraš be-rešit zuta*) – *Jób*
- Nachmanides** (1194–1270; Moše ben Nachman čili Ramban; španělský učenec, básník a lékař, jeden z předních talmudistů, filosofů, kabalistů a vykladačů Tóry) – *Genesis, Numeri*
- Paneach raza** či *Pa'aneach raza* (aut. Jicchak ben Jehuda Halevi) – *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*
- Pseudo-Raši** (středověký komentář, jehož autorem rozhodně Raši nebyl) – *1 Paralipomenon, 2 Paralipomenon*

- Raši** (1040–1105; Šlomo ben Jicchak; pocházel z francouzského Troyes; snad nejvýznamnější komentátor Bible a Talmudu vůbec) – *Genesis, Numeri, Jozue, Soudců, 1 Samuelova, 2 Samuelova, 1 Královská, 2 Královská, Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Micheáš, Jób, Daniel*
- Recanati** čili **Menachem ben Benjamin Recanati** (1223–1290; italský rabín a kabalista) – *Genesis, Exodus, Leviticus, Deuteronomium*
- Sabba** čili **Abraham ibn Sabba** (1440–1508; po věznění a vypuzení z Pyrenejského poloostrova se usadil v Maroku) – *Be-rešit, Noach, Va-jera, Chaje Sara, Toledot, Va-jece, Va-jišlach, Va-ješev, Mi-kec, Va-jigaš, Va-jechi, Šemot, Bo, Va-era, Be-šalach, Tecave, Cav, Emor, Be-midbar, Be-ha'alotecha, Chukat, Balak, Pinchas, Va-etanan, Ki tavo, Ha'azinu, Beracha*
- Samuel ben Avraham Laniado** (rabín v syrském Aleppu, 2. pol. 16. stol., současník Chajima Vitala) – *1 Samuelova*
- Sforno** čili Ovdja ben Ja'akov Sforno (italský rabín a lékař, 1. pol. 16. stol.) – *Genesis*
- Siftej kohen** (čili „Rty kněze“; aut. významný litevský rabín a autorita halachy a respoz, Šlomo Šabtaj ben Meir ha-Kohen čili „Šach“) – *Be-rešit, Noach, Chaje Sara, Šemot, Be-šalach*
- Šu'ajb** čili **Jehošua ibn Šu'ajb** (kabalistický autor 1. poloviny 14. století; autor homilií k *Pentateuchu* známých jako *Derašot al ha-Tóra*; neplést s komentátorem z 15. století, který se jmenuje Jóel ibn Šu'ajb) – *Be-rešit, Noach, Lech lecha, Va-jera, Chajej Sara, Toledot, Va-ješev, Va-jišlach, Mi-kec, Va-jigaš, Va-jechi, Šemot, Bo, Va-era, Be-šalach, Jitro, Šekalim, Teruma, Ki tisa, Pekudej, Va-jikra, Cav, 1 Pesach, Tazria, Acharej mot, Be-midbar, Be-ha'alotecha, Šela, Korach, Chukat, Balak, Matot, Deva-rim, Ekev, Re'e, Nicavim, Ha'azinu, Kipurim, Jonah, Šemini aceret*
- Tikunej Zohar** (samostatný spis, komentář k paraše *Be-rešit*; má sedmdesát částí (*tikunim*) podle sedmdesáti aspektů Tóry)
- Toledot Jicchak** (aut. Josef ben Efrajim Karo) – *Genesis, Va-era, Exodus, Leviticus*
- Zohar** čili **Sefer ha-zohar** (doslova „Kniha záře“; jeden z nejslavnějších kabalistických spisů vůbec; aramejsky psaný mystický komentář k Tóře; čas vzniku je dodnes sporný, ale dle tradice ho sepsal rabi Šim'on ben Jochaj – někdy se uvádí Šim'on bar Jochaj – ze 4. generace tanajských učenců žijících na území Izraele v 1. století po zničení Chrámu v roce 70; rovněž aramejšтина tohoto díla je odlišná od aramejštiny talmudické či biblické; první tři svazky jako *Sefer ha-zohar al ha-Tora*) – *Zohar I, Zohar II, Zohar III, Rúť, Šir ha-širim* [v novější době u nás vyšly kome-

táře Michaela Laitmana a Jehudy Ašlaga ke knize *Zohar* pod názvem Laitman, Michael (2011): *Kniha Zohar* (z rušt. přelož. Stanislava Savická a Nikolaj Savický), vyd. Volvox Globator, Praha; nebo podrobný rozbor tohoto spisu *Zóhar: svatá kniha kabaly* (z něm. orig. *Sohar, das heilige Buch der Kabala* přeložil Mirko Beneš), vyd. Dobra, Praha 2003; případně Wineman, Arje (1999): *Mystické příběhy Zoharu* (přeložila Radmila Valtrová), vyd. Volvox Globator, Praha.]

Zohar chadaš (samostatný spis; tzv. „Nový Zohar“; jeho nejvýznamnější součástí je „Skrytý midraš“ – *Midraš ha-ne'elam* – a „Tajemství Tóry“ – *Sitrej Tora*) – *Be-rešit, Noach, Rúť*

I. Jiné středověké spisy

Acilut čili *Masechet Acilut* (anonymní text z počátku 14. století; angelologický spis obsahující kabalistickou doktrínu čtyř světů)

Bachja ben Ašer viz *Kad ha-kemach*

Emunot ve-deot (tj. „Kniha věr a názorů“; nesmírně významné polemické filosofické dílo; původně v arabštině, r. 1186 ho přeložil Juda ibn Tibon do hebrejštiny a známé je konstantinopolské vydání z roku 1562, autorem byl Sa'adja ben Josef Gaon, 882–942, který pocházel z Egypta, významný židovský učenec a vůdce babylónských Židů, představitel kalamské školy muta'zilitů se znalostmi aristotelismu, platonismu i stoicismu)

Eškól ha-kofer (aut. karajský učenec Jehuda ben Elijahu Hadasi, „Hadasi“ možná znamená „pocházející z Edessy“; na díle *Eškól ha-kofer* začal pracovat v roce 1148)

Eškól či *Ha-eškól* (halachický spis; aut. provensálský rabi Abraham ben Isaac z Narbonne, známý též jako Raavad II., autor četných komentářů k Talmudu, jež se však nedochovaly)

Hadasi viz *Eškól ha-kofer*

Chasidim či *Sefer chasidim* („Kniha zbožných“ zahrnující musar, halachu, kabalou, komentář k biblickým knihám; sepsána na počátku 13. století; aut. Juda ben Šemuel z Řezna čili Juda ben Šemuel he-chasid nebo také Jehuda ha-chasid, 1150–1217)

Jad ha-chazaka viz *Mišne Tora*

Josipon (velmi oblíbený historiografický spis začínající Adamem a končící obdobím císaře Tita a vycházející z díla Josefa Flavia – jde spíše o hebrejský zkrácený překlad *Války židovské* – vydaný v Itálii v 10. století, aut. Josef či Josipon ben Gurion)

Kad ha-kemach (kniha o tom, jak vést morální život; aut. rabejnu Bachja ben Ašer, 1255–1340)

Kuzari či *Sefer ha-Kuzari* („Kniha Kuzariho“; obrana židovské víry, polemické dílo namířené proti aristotelské filosofii; tiskem vyšlo r. 1506; aut. talmudista, filosof, lékař a básník Juda ben Šelomo Halevi, španělský Žid, 1070–1138)

Ma'asehbuch („Kniha ma'asim“, tj. „Kniha příběhů a legend“; Ginzberg pracoval s vydáním tohoto díla v Amsterdamu roku 1723; původní kompilátor této knihy snad žil v západním Německu v poslední třetině 16. století)

Machzor Vitry (známý též jako norimberský machzor; *machzor* = doslova „cyklus návratů“, židovská modlitební kniha využívaná pravidelně o svátcích; aut. Simcha ben Šemuel z Vitry, žák Rašiho a francouzský talmudista, zemřel 1105) – 2 sv., Norimberk 1923

Menorat ha-Maor (někdy *Menoras haMaor*; dílo a zároveň pseudonym talmudisty Isaaca Aboaba ze 14. století, což je třeba zdůraznit, neboť židovských učenců tohoto jména působilo ve Španělsku více)

Mišne Tora („Opakování zákona“) čili *Jad ha-chazaka* („Pevná ruka“) (aut. Moše ben Majmon čili Maimonides čili Rambam; 1135/38–1204, jeden z největších středověkých židovských učenců, jenž se zasloužil o syntézu judaismu s aristotelskými a arabskými vlivy) – *Jesodej ha-Tora, Avodat kochavim, Avoda zara, Tešuva, Isurej bi'a, Bejt ha-bechira, Klej ha-mikdaš, Melachim, Sanhedrin* [česky o Maimonidovi vyšly knihy: Boušek, Daniel – Rukriglová, Dita (2010): *Výběr z korespondence – Maimonides* (přeložili a úvodními studiemi opatřili Daniel Boušek a Dita Rukriglová), vyd. Academia, Praha (ed. Judaica, sv. 1); Rukriglová, Dita a kol. (2014): *Moše ben Majmon – Maimonides: filozof, právník a lékař* (ed. Pavel Sládek), vyd. Academia, Praha (ed. Judaica, sv. 13).]

More nevuchim (kolem roku 1190; dílo „Průvodce zbloudilých“ či „Průvodce tápajících“ bylo původně sepsané v arabštině pod názvem *Dalálat al-há'irín*. Maimonides v něm svou zamýšlenou syntézu aristotelské filosofie a tradičního biblického výkladu světa završil; v židovských kruzích bylo přijato značně rozporuplně, ale dobře ho přijal Albert Veliký, Tomáš Akvinský či Mikuláš Kusánský)

Or Zarua (1180–1250; rabi Jicchak ben Moše z Prahy, působil v Praze, ale i ve Würzburgu a ve Vídni, říkalo se mu právě podle tohoto spisu *Or Zarua*)

Raziel či *Kniha Raziela* („Kniha anděla Raziela“ – *Sefer Raziel ha-mal'ach*; astrologicko-angelologický středověký kabalistický spis, původně heb-

rejský a aramejský, ve 13. století přeložen do latiny jako *Liber Razielis archangeli*) [nověji u nás vyšla kniha: Eisenberg, Isaac (1990): *Sefer Razieli haMalach: praktická teurgie a mystika kabalistická* (jako zmenšený přetisk prvního českého vydání z r. 1923), vyd. Trigon, Praha.]

Rokeach nebo **Rokeach ha-gadol** (průvodce etikou a halachou, aut. Eleazar ben Jehuda z Wormsu neboli Eleazar ben Juda ben Kalonymos nebo prostě Eleazar rokeach nebo Rokeach – „rokeach“ znamená hebr. „voňavkář“ a má stejnou numerickou hodnotu jako jméno Eleazar – vůdčí učenec a mystik středověkých aškenázů, autor četných pojednání a komentářů k *Pentateuchu*, zemřel r. 1238) – např. *Chasidut zachujot arum*

Sefer jecira či prostě **Jecira** – „Kniha stvoření“ (slavný, snad pozdně starověký kabalistický spis, jehož stáří se však odhaduje různě – od 2. až do 10. století; autor neznámý, tradice ho připisuje Abrahamovi; známé je vydání v Mantově z r. 1562; katalánský talmudista rabi Juda Al-Barceloni – tj. z Barcelony – hebr. Juda ha-Barseloni, katalánsky Juda ben Barzilaj sepsal někdy na přelomu 11. a 12. století komentář k *Sefer Jecira*, z něhož Ginzberg čerpal) [u nás vyšly např.: Kaplan, Aryeh (1998): *Sefer Jecira: kniha stvoření v teorii a praxi* (z angl. orig. *Sefer Yetzirah: The Book of Creation* přeložila Jindřiška Švecová), vyd. Volvox Globator, Praha.]

Sefer ma'asijot ve-hu chibur jafe me-ha-ješu'a nebo prostě **Chibur jafe** („Kniha útěchy“ či „Kniha příběhů“; severoafrická sbírka asi šedesáti nejrozličnějších talmudických a midrašických příběhů, legend, bajek a přísloví, aut. Nisim ben Ja'akov z tuniského Kairouanu, známý jako rav Nisim Gaon, 990–1062, lépe známý jako autor komentáře *Mafteach man'ulej ha-talmud* – tj. „Klíč k zámku Talmudu“)

Semag čili **SMG** či **Sefer micvot gadol** („Velká kniha přikázání“, dokončena roku 1247; aut. francouzský tosafista Moše ben Ja'akov z Coucy čili Moše Mikoci, lat. Moses Kotsensis; Coucy = severofrancouzské městečko Coucy-le-Château-Auffrique)

Šalšelet ha-kabala čili **Sefer Jehja** (čili „Řetězec tradice“, aut. italský talmudista Gedalja ibn Jehja ben Josef, asi 1515–1587; jeho stěžejní dílo *Šalšelet ha-kabala* vyšlo v Benátkách r. 1587 a pojednává mimo jiné o dějinách od Mojžíše až do roku 1587)

Šibolej ha-leket („Paběrkování klasy“, první italská kodifikace židovského práva; aut. Cidkija ben Avraham Anav čili Sidkijáš ben Avraham Anav, asi 1210–1280)

Tola'at Ja'akov (kniha modlitebního rituálu vyšla v Konstantinopoli r. 1560, aut. kabalista Meir ben Ezechiel ibn Gabaj, narozený asi r. 1480 ve Španělsku, jeho hlavním dílem bylo *Avodat ha-chodeš* z roku 1531)

J. Nový zákon

Matouš

Marek

Lukáš

Jan

Skutky

Římanům

1 Korintským

2 Korintským

Galatským

1 Timoteovi

2 Timoteovi

Židům

Jakub

1 Petrův

2 Petrův

1 Janův

Juda

Zjevení

K. Novozákonní pseudepigrafické spisy

Bartolomějovo evangelium (původně řecké, asi ze 3. století, známé též v církevněslovanském překladu)

Evangelium Spasitelova dětství (viz též *Jakubovo protoevangelium*, *Pseudo-Matoušovo evangelium* a *Pseudo-Tomášovo evangelium*)

Jakubovo protoevangelium (u nás vyšlo v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia*, in: *Novozákonní apokryfy I*, str. 253–269, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

5. kniha Ezdrášova viz *Pseudepigrafy: Ezdrášova apokalypsa*

Kristův sestup do pekel čili **Kristův sestup do podsvětí** (*Descensus Christi ad inferos*) (u nás vyšlo v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia*, in: *Novozákonní apokryfy I*, str. 344–361, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

Liber Johannis Apocryphus (*Zjevení Janovo*, *Otázky Janovy*, *Skutky Janovy*, *Tajemství Janova*)

Mučednictví Bartolomějovo

Nikodémovo evangelium (čili *Akta Pilátova a Kristův sestup do podsvětí*; u nás vyšlo v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia, in: Novozákonní apokryfy I*, str. 318–361, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

Otázky Bartolomějovy

Příběh tesaře Josefa (snad řecký spis vzniklý počátkem 5. stol. v Egyptě, dochovaný v koptské a arabské verzi, později přeložen do latiny Tischendorfem jako *Historia Josephi fabri lignari*, 1876)

Pseudo-Matoušovo evangelium (u nás vyšlo v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia, in: Novozákonní apokryfy I*, str. 289–312, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

Pseudo-Tomášovo evangelium (u nás vyšlo v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia, in: Novozákonní apokryfy I*, str. 275–286, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

Skutky Barnabášovy

Skutky Filipovy (asi ze 4. až 5. stol.)

Skutky Matoušovy

Skutky Ondřejovy (*Acta Andreae*; pocházejí ze 2. stol.; Filastrius z Brescie a Evodius z Uzaly je považovali za spis manichejský, Epifanios ze Salaminy je řadil mezi texty enkratiků, apotaktiků a órigenovců, zatímco Lipsius a Quispel je považovali za spis původu gnostického; enkratické prvky jsou nesporné; u nás vyšlo v překladu Jiřího Pavlíka v kompendiu DUS, J. A.: *Příběhy apoštolů, in: Novozákonní apokryfy II*, str. 249–266, vyd. Vyšehrad, Praha 2003)

Skutky Ondřeje a Matěje (ve městě lidojedů) (*Acta Andreae et Matthiae in urbe anthropophagorum*)

Skutky Pilátovy čili *Akta Pilátova* (viz též *Nikodémovo evangelium*)

Skutky Tomášovy (rozsáhlý křesťanský spis ze syrského prostředí, který se ze „Skutků“ dochoval v úplnosti jako jediný; u nás vyšlo v překladu Josefa Bartoně a J. A. Duse v kompendiu DUS, J. A.: *Příběhy apoštolů, in: Novozákonní apokryfy II*, str. 339–443, vyd. Vyšehrad, Praha 2003).

Skutky Xantipiny (*Acta Xanthippae et Polyxenae*; Skutky Xanthipy, Polyxeny a Rebeky; míněna je zde Xantipa, manželka Probova – řecký spis ze 3. až 4. století, dnes chápaný jako apokryf)

Slovanská Palaea (církevněslovanská verze řecké *Palaea historica*)

Stichometrie Niceforova (svatý Nikeforos byl konstantinopolským patriarchou 758–829).

Šétovo evangelium (čili „Druhé pojednání o velkém Šétovi“)

Tomášovo evangelium (u nás vyšlo v překladu Petra Pokorného v kompendiu DUS, J. A. – POKORNÝ, P.: *Neznámá evangelia, in: Novozákonní apokryfy I*, str. 77–153, vyd. Vyšehrad, Praha 2001)

Vidění Pavlovo čili *Visio Pauli* (původně nejspíš řecký text; zatímco „orientální“ *Zjevení Pavlovo* podrobně pojednává o světově vytržení do třetího nebe a návštěvě důležitých míst v pekle a ráji – jak se píše v 2 *Korintským* 12, 2–4 –, spis se stal atraktivní pro čtenáře až později, když se soustředil výhradně na pekelné zkušenosti – a ten vešel ve známost jako „latinské“ *Vidění Pavlovo*; spis nepochybně existoval již v polovině 3. stol., ale může být starší; Lenka Jiroušková uvádí ve své německy psané knize *Visio Pauli* – Leiden, Brill 2006 – celkem 102 známých latinských rukopisů tohoto spisu, dochovaných z 10. až 16. století; v češtině vyšlo *Zjevení Pavlovo* i *Vidění Pavlovo* v překladu L. Jirouškové v kompendiu DUS, J. A.: *Proroctví a apokalypsy, in: Novozákonní apokryfy III*, str. 475–478, vyd. Vyšehrad, Praha 2012)

Vyprávění o zesnutí a nanebevzetí Panny Marie (*De transitu beatae Mariae Virginis* – 1. a 2. verze; u nás vyšlo včetně řeckého spisu *Slovo Jana Teologa* a latinského *Vyprávění Josefa Arimatejského* v překladu J. A. Duse v kompendiu DUS, J. A.: *Příběhy apoštolů, in: Novozákonní apokryfy II*, str. 447–469, vyd. Vyšehrad, Praha 2003).

Zjevení Pavlovo viz *Vidění Pavlovo*

Zósimovo vyprávění o životě Blažených (řecký spis známý nejčastěji jako *Zósimovo vyprávění o Rekábejcích* nejspíš vznikl ještě před pádem Jeruzaléma, tedy před r. 70; církevněslovanský rukopis se nazýval „Životopis a život ctihodného otce našeho Zosimy, jak šel mezi bráhmány“ – nový překlad z řečtiny publikoval Josef Bartoň v kompendiu DUS, J. A.: *Proroctví a apokalypsy, in: Novozákonní apokryfy III*, str. 437–455, vyd. Vyšehrad, Praha 2012)

L. Církevní otcové a středověcí křesťanští autoři

Albert Veliký čili **Adalbert Magnus** (zemřel r. 1280; slavný středověký učenec, filosof, přírodovědec a teolog – „doctor universalis“ – nejvýznamnější představitel německé vrcholné scholastiky; učitel církve, svatý a patron studentů přírodních věd) – *Physica* XIX

Ambrož čili **Aurelius Ambrosius** (asi 340–397; biskup v Miláně, latinský církevní otec, svatý) – *De Cain et Abel* (O Kainovi a Ábelovi), *De fide ad Gratianum* (O víře), *De viduis* (O vdovách)